

СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У ТОРГІВЛІ ПРОДТОВАРАМИ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ КРАЇНИ

Одним із способів захисту економічної конкуренції зі сторони держави є законодавство, яке ґрунтується в основному на засадах конкурентного права та зваженої економічної політики з врахуванням конкурентної боротьби. Загалом, основним завданням законодавства можна назвати захист і підтримку максимально високого рівня конкурентних відносин, завдяки яким і може бути забезпечено нормальне функціонування та сталий розвиток економіки України.

Одним из способов защиты экономической конкуренции со стороны государства является законодательство, которое базируется на основах конкурентного права и взвешенной экономической политикой с учетом конкурентной борьбы. В общем, основным заданием законодательства можно назвать защиту и поддержку максимально высокого уровня конкурентных отношений, благодаря которым и может быть обеспечено нормальное функционирование и устойчивое развитие экономики Украины.

One way of economic competition side of the state is law. This process is based mainly on the principles of competition law and prudent economic policies with regard to competition. In general, the main objective of the legislation include protecting and maintaining the highest level of competitive relations, thanks to which can be achieved normal functioning and sustainable economic development of Ukraine.

Ключові слова: державне регулювання, ринок продтоварів, конкурентні відносини, конкурентне право.

Для підтримання стану концентрації великої кількості представників торгівлі та його покращення держава повинна вживати наступних заходів з метою підтримки та захисту конкурентного середовища:

- моніторинг показників концентрації з метою запобігти підвищенню рівня концентрації та підтримки розвитку конкурентного середовища на товарному ринку;
- контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктами господарювання, зокрема щодо антиконкурентних узгоджених дій та недобросовісної конкуренції.

Захист економічної конкуренції регламентується декількома основними законодавчими актами: Законом України "Про антимонопольний комітет України" від 26.11.93 р.; Законом України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 07.06.96 р.; Законом України "Про природні монополії" від 20.04.2000 р.; Законом України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р. [1].

Саме останній закон (ст. 4) регламентує дії державної політики у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму, які мають полягати у:

- впровадженні та реалізації спеціальних заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції;
- підтриманні та сприянні конкурентних відносин на ринку продтоварів, зокрема, та не вчиненні будь-яких неправомірних дій, які можуть мати

негативний вплив на конкуренцію;

- забезпеченні державного регулювання та управління у відповідних галузях економіки, проведенні моніторингу ринків цих галузей з метою аналізу та прогнозування їх розвитку;

- забезпеченні державного контролю за додержанням законодавства та нормативних актів щодо захисту економічної конкуренції;

- сприянні діяльності Антимонопольному комітету України в межах своїх повноважень [1].

Загалом, рекомендаційні роз'яснення з питань застосування даного законодавства на практиці надаються Антимонопольним комітетом України, що дозволяє виконання правових норм усіма суб'єктами господарювання.

Дані нормативні акти стосуються в основному антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, зловживання монополюючим становищем на ринку. Згідно з ст. 6 Закону України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р., на ринку має місце державний вплив стосовно наступних факторів захисту економічної конкуренції:

- регулювання цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
- регулювання обсягів продажу/закупівлі певного продовольчого товару або групи товарів;

- розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом;

- організація та ведення торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;

- вплив на усунення з ринку або обмеження доступу на ринок інших конкурентів, покупців, продавців;

- вплив на договірні відносини між конкурентами;

- недопущення антиконкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю на ринку продтоварів;

- регулювання впливу монополій на стан економічної конкуренції.

Отже, розглянувши вищезазвані нормативно-правові акти, потрібно розглянути їх застосування та виконання на практиці. Реальний стан факторів захисту економічної конкуренції у торгівлі продовольчими товарами на внутрішньому ринку України досліджувався за допомогою експертного опитування, що здійснювали фахівці ПП «Західна маркетингова компанія». Нами було проведено 16 експертних інтерв'ю представників роздрібної та гуртової торгово-посередницької діяльності з різних регіонів країни. Середньозважений період існування підприємств, керівники яких виступали як експерти, – 8 років. Даний термін дає змогу відслідковувати вплив державного регулювання на конкурентні відносини і в кризовому періоді, і в процесі зростання економіки.

В експертному опитуванні взяли участь керівники, комерційні директори та заступники директорів 16 підприємств (табл. 1):

Таблиця 1

Перелік підприємств, що брали участь в експертному опитуванні

Назва компанії	Вид діяльності	Місто	Регіон
ДОЧП ВАТ "Концерн-ЕЛЕКТРОН"	Гуртова торгівля	Львів	Західний
ПП "Харчовик"	Гуртова торгівля	Тернопіль	Західний
ЗАТ Ритейл. Компанія "Євротек"	Роздрібна торгівля	Львів	Західний
ОВ "Континіум-трейд"	Роздрібна торгівля	Луцьк	Західний
Таврія В	Роздрібна торгівля	Одеса	Південь
Торгова мережа "Копійка"	Роздрібна торгівля	Одеса	Південь
ТОВ "Агроком"	Гуртова торгівля	с. Нерубайське, Одеська обл.	Південь
ПП Бабій О.М.	Гуртова торгівля	Одеса	Південь
"Rainford"	Гуртова торгівля	Дніпропетровськ	Схід
ТОВ ТД "Лелека"	Роздрібна торгівля	Луганськ	Схід
ТОВ "Діана"	Роздрібна торгівля	Луганськ	Схід
Бахмачська рибна база, ЗАТ	Гуртова торгівля	Бахмач, Чернігівська обл.	Центр
ТОВ "Пирятинагроконсерв"	Гуртова торгівля	Пирятин, Полтавська обл.	Схід
Мережа "Союз", "Квартал"	Роздрібна торгівля	Житомир	Центр
Супермаркет "Перекресток"	Роздрібна торгівля	Київ	Центр
«Ірис-2009»	Гуртова торгівля	с. Снігурі, Житомирська обл.	Центр

У результаті аналізу даних, отриманих завдяки експертному інтерв'ю представників з чотирьох регіонів України – керівників та менеджерів вищої ланки підприємств, які займаються торгово-посередницькою діяльністю продуктами харчування, було визначено:

1. Що розуміють під поняттям «Захист економічної конкуренції» представники ринку продуктів харчування.
2. Наскільки відчутний на ринку продтоварів вплив зі сторони:
 - a. на регулювання цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
 - b. регулювання обсягів продажу/закупівлі певного продовольчого товару або групи товарів;
 - c. розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом;
 - d. результати торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
 - e. усунення з ринку або обмеження доступу на ринок інших конкурентів, покупців, продавців;
 - f. договірні відносини між конкурентами.

3. Вплив антиконкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю на ринку продтоварів.

4. Вплив монополій на стан економічної конкуренції.

Результати експертного опитування про розуміння поняття «захист економічної конкуренції» показали, що у більшості опитуваних вони зводяться до наступного: це політика регулювання та контролю рівня конкуренції на ринку (60%); це антимонопольна політика (40%).

Крім того, слід відзначити ще два типи асоціацій, які займають другорядну позицію: ринок продтоварів у державі є саморегульованим (так вважає 25% опитуваних); держава виконує функції захисту внутрішньої інформації, захисту прав інтелектуальної власності та торгових марок (20%).

Менша частина експертів асоціювали поняття захисту економічної конкуренції з оптимізованою інфраструктурою ринку та з податковою звітністю.

Таким чином, можна висувати припущення, що більшість компаній, які займаються торгово-посередницькою діяльністю на ринку продуктів харчування, потребують втручання держави в ринкові процеси з метою регулювання та контролю за розвитком конкурентного середовища та його захисту, що повинно охоплювати вищеперелічені сфери діяльності.

Водночас половина експертів вважають недоцільним втручання державних органів у регулювання конкурентних відносин. Вони вважають достатнім налагодження ринкової інфраструктури та забезпечення необхідними нормативними актами врегулювання питань щодо захисту внутрішньої інформації, захисту прав інтелектуальної власності та торгових марок. А загалом ринок має самостійно стихійно коректувати рівень економічної конкуренції. Втручання держави може лише погіршити вирішення суперечливих питань між суб'єктами господарювання (рис. 1).

Рис. 1. Асоціації, які виникли у представників ринку продуктів харчування із поняттям «захист економічної конкуренції»

У результаті такого попереднього аналізу регуляторна політика держави відносно забезпечення доступними товарами першої необхідності не буде сприяти зниженню конкурентоспроможності торгових посередників на ринку продовольчих товарів.

Підсумовуючи результати експертного опитування, слід виділити три основні фактори захисту економічної конкуренції серед підприємств, які займаються торгово-посередницькою діяльністю на ринку продуктів харчування:

1. Регулювання цін чи інших умов придбання або реалізації товарів.
2. Розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом.
3. Усунення з ринку інших конкурентів, покупців, продавців.

На думку експертів торгово-посередницької діяльності, на ринку продтоварів України найбільш негативний вплив держава справляє в регулюванні цін чи інших умов придбання або реалізації товарів та на розподіл ринків або джерел постачання за територіальним принципом.

Такий стан взаємовідносин на ринку продтоварів обґрунтовує внесення пропозицій щодо змін до законодавчих та нормативних актів, які

регламентують державну регуляторну політику захисту економічної конкуренції на українському внутрішньому ринку продуктів харчування.

Також державні органи влади, в компетенцію яких входить контрольно-захисні функції економічної конкуренції, повинні жорсткіше контролювати рівень корупції на рівні місцевого самоврядування з метою зменшення негативних наслідків розподілу ринків або джерел постачання продуктів харчування за територіальним принципом і тим самим сприяти розвитку конкурентного середовища.

У підсумку слід зазначити, що згідно з конкурентним правом, розвиток і вдосконалення конкуренції у підприємницькій діяльності належать до загальносуспільних питань, на вирішення яких відповідно до їх компетенції спрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Правила добросовісної конкуренції втілюють у життя: Верховна Рада України — шляхом відповідного законодавчого забезпечення; Президент України — спрямуванням діяльності органів виконавчої влади усіх рівнів на реалізацію ринкових перетворень і забезпеченням економічного зростання в Україні, проведенням відповідної внутрішньої і зовнішньої політики держави; Кабінет Міністрів України — реалізуючи завдання щодо управління економічними процесами в державі, визначених Президентом та Верховною Радою України.

Свій внесок у реалізацію конкурентної політики під час приватизації державного майна і створення структурних передумов розвитку конкуренції вносить Фонд державного майна України, а також Державний комітет України з питань регуляторної політики і підприємництва, забезпечуючи розв'язання проблем з оптимізації обсягів втручання держави у підприємницьку діяльність.

Центральне місце у державному захисті економічної конкуренції, обмеженні монополістичної діяльності, виявленні та припиненні порушень законодавства про захист економічної конкуренції посідає Антимонопольний комітет України.

Експертне опитування представників торгово-посередницької діяльності на ринку продтоварів підтвердило те, що важливу роль у реалізації конкурентної політики держави відіграють судові органи, насамперед господарські суди, які дають можливість підприємцям захистити своє право займатися незабороненою законом діяльністю.

Всі вищеперераховані органи влади мають працювати в комплексі, враховуючи потреби суб'єктів внутрішнього ринку продуктів харчування з метою забезпечення, контролю та підтримки конкурентного ринкового середовища як запоруки економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Закон від 11.01.2001 № 2210-III. - Документ 2210-14, остання редакція від 01.01.2011 на підставі 2856-17, чинний - <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2210-14>
2. Височин І. Державне регулювання торговельної діяльності в Україні та світі: порівняльний аналіз / І.Височин // Вісник КНТЕУ: Держава та економіка, - Київ, 2010. - Вип.. 3. - С.11-22.
3. Іванюта В.Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності / В.Ф.Іванюта // АГРОІНКОМ. - 2008. Т.1-2. С. 97-101.

4. Лемик О.Я. Конкуренція: суть та фактори, що її формують / О.Я.Лемик // ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Вип. 1. – 2008. – С. 89-91.

5. Мазаракі А.А. Внутрішня торгівля в Україні : економічні умови ефективного розвитку : монографія / за ред. А. А. Мазаракі // К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, - 2006. – 195 с.

6. Роздрібна та оптова торгівля: терміни та визначення понять. ДСТУ 4303:2004. — [Чинний від 2005-07-01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2005. — 18 с. — (Національний стандарт України).